

۱۴۹۵۹۱۲

بسم الله الرحمن الرحيم

تاریخ زمین اسلام و ایران

مؤلفین

دکتر رضا ستار

(عضو هیئت علمی دانشگاه فرنگیان)

محسن آبریزی

فاطمه ستار

سرشناسه	:	ستار، رضا، ۱۳۳۱ -
عنوان و نام پدیدآور	:	تاریخ و تمدن اسلام و ایران / مولفین رضا ستار، محسن آربزی، فاطمه ستار.
مشخصات نشر	:	نیریز: محسن آربزی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	:	۱۴۱ ص.: (مصور: رنگی).
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۰۴-۶۰۸۵-۳
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۳۹-۱۴۱.
موضوع	:	تمدن اسلامی -- تاریخ
موضوع	:	Islamic civilization -- History
موضوع	:	تمدن ایرانی -- تاریخ
موضوع	:	Civilization, Iranian -- History
موضوع	:	تمدن ایرانی -- تاثیر اسلام
موضوع	:	Civilization, Iranian -- Islamic influences
موضوع	:	ایران -- تمدن
موضوع	:	Iran -- Civilization
شناسه افزوده	:	آربزی، محسن، ۱۳۷۴ -
شناسه افزوده	:	ستار، فاطمه، ۱۳۳۱ -
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۵ س ۵/۲۰۲ DS
رده بندی دیویی	:	۹۰۷۰۹۷۶۷۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۴۱۲۵۷۶

تاریخ و تمدن اسلام و ایران

مؤلفین: دکتر رضا ستار، محسن آربزی، فاطمه ستار

ناشر: محسن آربزی

چاپ: چاپ دیجیتال ایران

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۵

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

قیمت: ۱۳۰۰۰ تومان

ISBN:978-600-04-6085-3

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۰۴-۶۰۸۵-۳

کلیه حقوق محفوظ است.

فهرست

۸	مقدمه
۱۲	بخش اول: منابع علوم و معارف اسلامی و عرب
۱۲	منابع علمی و ادبی علوم اسلامی
۱۴	روش تحقیقات علمی اسلامی
۱۷	بخش دوم: ن، فلسفه، ادبیات، تاریخ
۱۷	فصل (۱): بیان عرب
۲۰	فصل (۲): فلسفه
۲۱	فصل (۳): ادبیات
۲۱	شعر در عرب
۲۴	قصص و داستان‌ها
۲۷	پند و امثال
۲۷	تاریخ
۳۰	علم بلاغت و بیان
۳۲	بخش سوم: علوم ریاضی و هیئت
۳۲	فصل (۱): ریاضیات
۳۳	فصل (۲): علم هیئت
۴۲	بخش چهارم: علم جغرافیا
۴۲	فصل (۱): تحقیقات جغرافیایی اعراب
۴۵	فصل (۲): پیشرفت‌هایی که نصیب اعراب در علم جغرافیا شده است:
۵۰	بخش پنجم: فیزیک و طریقه‌ی استعمال آن
۵۰	فصل (۱): فیزیک و مکانیک

۵۰	فیزیک
۵۰	مکانیکی
۵۲	فصل (۲): شیمی
۵۵	فصل (۳): راه های عملی علوم - و اکتشافات
۵۵	اطلاعات صنعتی عرب
۵۶	باروت و اسلحه ی گرم
۶۰	کاغذ
۶۱	استفاده از قلاب در کشتیرانی
۶۴	بخش هشتم: علوم طبیعی • طب
۶۴	فصل (۱): علوم طبیعی
۶۶	فصل (۲): علم طب
۶۷	آثار طبی اعراب
۷۱	حفظ الصحه در عرب
۷۳	پیشرفت های طبی عرب
۷۶	بخش هفتم: هنر و صنایع در طرز اعراب و اسلام
۷۶	فصل (۱): اهمیت آثار فنی در بیان حال هر دوره
۷۸	فصل (۲): بنیان صنایع عربی
۸۲	فصل (۳): زیبایی خاص فنون عربی
۸۶	فصل (۴): صنایع حرقه ای عرب
۸۷	نقاشی و تصویر
۹۰	مجسمه سازی
۹۰	تراشکاری فلزات و جواهرات
۹۲	سکه و نشان
۹۴	کلشی کاری
۹۵	شیشه سازی

۹۵	ظروف سفالین
۹۷	منسوجات، فرش، پالش و غیره
۹۹	بخش هشتم: فن معماری عرب
۹۹	فصل (۱): اطلاعات کنونی ما از فن معماری عرب
۱۰۱	فصل (۲): جهات ممیزه ی فن معماری عرب
۱۰۱	مصالح ساختمانی
۱۰۲	ستون‌ها و سرستون‌ها
۱۰۲	طاق‌های دالالی
۱۰۳	گلدسته‌ها، حاره‌ها
۱۰۴	ساختمان گنبد و قبة
۱۰۵	آویز (یا مقرنس کاری)
۱۰۶	نقش و نگار عربی و ریزه‌کاری در تزئینات
۱۰۷	نقاشی‌های رنگی
۱۰۹	فصل (۳): مقایسه میان بناهای اعراب در دورانی اسلامی
۱۰۹	بناهای شام
۱۱۰	ابنیه مصر
۱۱۰	مسجد ابن طولون (۱)
۱۱۱	مسجد الازهر (۳)
۱۱۱	مسجد قلاوون (۴) (۱۲۸۳م)
۱۱۱	مسجد سلطان حسن (۵): (۱۳۵۶م)
۱۱۳	ابنیه ی آفریقای شمالی
۱۱۴	ابنیه ی اعراب در سیسیل
۱۱۵	بناهای اسلامی در آندلس
۱۲۰	ابنیه و آثار هندوستان
۱۲۱	ابنیه ی شهرهای ایران

۱۲۴.....	تصاویری از تمدن و هنر ایران و اسلام
۱۴۰.....	فهرست منابع

www.ketab.ir

اسلام به عنوان یک ایدئولوژی کامل و فراگیر کلیه ابعاد زندگی اجتماعی و انسانی را متأثر ساخت. دین اسلام فاتحانه در سرزمین های اطراف خود نفوذ کرد و بر زمین های پهناوری مسلط گردید و منجر به پیشرفت های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی شد. سه قرن نخست فرمانروایی اسلام دوره تجدید نظر عظمت شهری در آسیای میانه، شمال آفریقا و خاورمیانه است. اگرچه نخستین فاتحان اسلامی از بادیه نشینان بودند؛ اما دین اسلام از آغاز پایه های تمدن را بر شهرنشینی بنیان نهاد. شکل فیزیکی شهرها؛ اسلامی از بسیاری جهات منعکس کننده ساختار اجتماعی آنهاست.

اسلام در خصوص پوشیدگی و حجاب در زندگی خانوادگی تأکید داشت. خانه ها همواره در یک سطح ساخته می شد و شهر شامل مجموعه ای از خانه هایی بود که فضای داخلی آن از بارج قابل رؤیت نبود. خیابان ها کم عرض و مارپیچی بود و به کوچه های پریپیچ و خم غالباً سرپوشیده منتهی می گردید. مغازه ها به صورت متمرکز و در میدان بلکه در طول یک یا چند گذر یا معابر سرپوشیده کنار یکدیگر قرار می گرفت و بازار را شکل می داد. بنیاد اجتماعی زندگی شهری در تمدن اسلامی حداقل در چهار عنصر عمده است؛ که امروز این عناصر به عنوان ویژگی تاریخی شهرنشینی در اسلام محسوب می گردد (حکومت، است، اصناف «بازار» و محلات). در شهرها، سازمان های اجتماعی دیگر نیز گهگاه اهمیت یافته اند؛ که مهمترین آنها انجمن های پنهانی همچون انجمن اخوت، ترفه های صوفیان و درویشان و گروه های جوانان، عیاران و راهزنان است. آنها نیز از اجزای اجتماعی شهر بودند. بدین ترتیب مشاهده می شود که اجزای اصلی نظام اجتماعی شهرها با اجزای سیمای شهر رابطه نزدیک دارد. قهقندز مرکز اداری و حکومت شد. مساجد و مدارس مرکز مذهبی، بازار مرکز اصناف و محلات مرکز زندگی گروه های اجتماعی، قومی، نژادی و مذهبی بوده است.

به عنوان مثال در بغداد مهاجرانی که از یک شهر بودند، در یک محله یا هم زندگی می کردند. از قرن سوم به بعد عامل مذهب نیز تبدیل به یکی از عوامل مهم

همبستگی‌های محله‌ای شد. در بعضی شهرها که پیروان مذاهب مختلف حضور داشتند، هر کدام در محله‌ای خاص زندگی می‌کردند. شافعیان، حنفیان، شیعیان و دیگر پیروان مذاهب ضمن اختصاص دادن یک یا چند محله در شهر، تأسیسات عمومی مخصوصی برای خود احداث می‌کردند. اقلیت‌های مذهبی مانند زرتشتیان، مسیحیان و یهودیان همواره در محله‌ای جدا از یکدیگر زندگی می‌کردند. اینان در پی به قدرت رسیدن سلسله‌ها و حکام متعصب یا در مواقع بحرانی مورد اذیت و آزار قرار می‌گرفتند.

در مورد هنر اسلامی و بخصوص معماری، گفتنی است که از زمان سلجوقیان به بعد، هنر اسلامی مقبست خود را تثبیت نمود و می‌توان موقعیت ایران را با نقش محوری ایتالیای قرون وسطی در هنر اروپا مقایسه نمود؛ و تحول آتی هنر ایرانی را معین ساخت. مقطع زمانی ۱۲۰۰ - ۱۰۰۰ میلادی در مقوله‌های مختلف از سفال‌گری، فلزکاری تا هنرهای مکتوب آرای و معماری نقطه عطفی بود و در این دوره بود که مساجد شاهانه بزرگ و مسجدی‌های شهرستانی کوچک ساخته شد. در این دوره معماری، نقشه چهار ایوانی، کنگره، خانه، برج و مقبره به حد اعلای درجه رسید که این موضوع در دوره مغولان نیز کاربرد داشت و آنها نیز در ساخت مساجد، نقشه چهار ایوانی را ترجیح دادند.

در دوران تیموری معماری و هنرآرایی مانند ایلخانان در دیگر مقوله‌ها تقدم دارد. ویژگی ممتاز بناهای شکوهمند تیموری مانند ریگستان و نورامیر که ایوان آن ۴۰ متر برافراشته است؛ اندازه غول پیکر آنهاست. در این دوره شیوه طاق‌نمای رایج شد. در دوران صفویه ره‌آورد اصلی، معماری بود و پیش قراول آنها گسترش اصفهان است؛ که بدیع‌ترین طراحی شهری در تاریخ اسلام می‌باشد. میدانی با ابعاد ۵۱۲ در ۱۵۹ متر شاید بزرگترین میدان شهری در جهان باشد. گردشگاه چهار باغ و اقامتگاه سلطنتی که میدان را به زاینده رود پیوند می‌داد؛ و بناهای دیگر مانند مسجد شیخ لطف الله، مسجد امام و کاروانسراها از زیباترین بناهای این عصر محسوب می‌شدند.

اصفهان به لحاظ معماری، فنی و ... به ویژه قصرهای سلطنتی نظیر عالی قاپو، چهل ستون و هشت بهشت نیز ممتاز است.

بنابراین در دوره صفویه مساجد سلطانی پا به عرصه وجود گذاشتند. این مساجد در زمان خلفا به نام جامع شناخته می شدند.

در دوره قاجار معماری مساجد، در رقابت با یکدیگر بودند؛ و مساجد جامع معتبرترین مسجد شهر محسوب می شدند. در این دوره بر وسعت شهرها افزوده شد؛ و به تبع آن وسعت مساجد نیز افزایش یافت. برای مساجد ورودی های متعدد در نظر گرفته می شد؛ که امکان دسترسی به مسجد آسان می گردید. این ورودی ها بیشتر به شکل ایرومستقیم بود؛ بدین دلیل که شخص به سرعت وارد مسجد نشود و به تدریج و با احتیاط وارد گردد.

به طور خلاصه، مساجد و معماری مساجد از صدر اسلام تا دوره قاجاریه می توان چنین نتیجه گیری کرد که، در زمان خلفا، مساجد به نام جامع شناخته می شدند. هدف آن نیز عینیت بخشیدن و حرمت در جامعه اسلامی بوده است؛ اما با از بین رفتن خلافت دو قدرت عمده در جهان اسلام ظهور کردند؛ که هر یک با داعیه رهبری در پی آن بود تا خلافت را در قالبی دیگر احیاء کند.

همانطور که گفته شد در زمان خلفاء مساجد، نام جامع شناخته می شد؛ اما پس از آن مساجد به نام شاهی تغییر یافت و کارکرد تبلیغاتی پیدا کرد. این مساجد با عظمت به دستور شاه یا یک فرد بلند پایه ساخته می شدند. اردشیران مرکز ثقل امور را به آنجا منتقل می کردند؛ تا آنها که نامشان با مسجد همراه بود در مرکز توجه مردم قرار گیرند.

این کتاب در هشت بخش تنظیم شده است؛ و موضوعاتی از جمله، منابع علوم و معارف اسلامی و عرب، زبان فلسفه-ادبیات-تاریخ، علوم ریاضی و هیئت، علم جغرافیا، فیزیک و طریقه های استعمال آن، علوم طبیعی و طب، هنر و صنایع در طرز اعراب و اسلام، فن معماری عرب به ترتیب در این هشت بخش تشریح گردیده است. همچنین تصاویری از تمدن و هنر ایرانی و اسلامی در قسمت پایانی کتاب آورده شده است.